

Psikolojik Araştırmalarda Dindarlığa Yaklaşım Tarzları*

Petruta P. RUSU - Maria N. TURLIUC**

Çev. Fatma KIRMAN***

Atıf / ©- Rusu, P. P.- Turliuc, M. N. (2017). Psikolojik Araştırmalarda Dindarlığa Yaklaşım Tarzları, çev. Fatma Kırman, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17 (1), 481-499.

Öz- Bu makale psikolojik araştırmalarda dindarlıkla ilgili farklı yaklaşımları analiz etmektedir. Biz dindarlık kavramını, psikoloji alanında dindarlık ile maneviyat arasındaki ayrımı, dindarlığın boyutlarını ve dindarlığın ölçümünde göz önüne alınması gereken ana meseleleri açıklamak amacındayız. Dindarlığın boyutlarını analiz ederken, dindarlığın, bireylerarası farkları dinî özelliklere göre ele alan eğilim aşaması ile dindarlığın ifadesinde bireylerarası farklılıklara işaret eden işlevsel aşama şeklinde iki aşamada belirginleştiğini iddia eden hiyerarşik dindarlık modeline (Tsang and McCullough 2003) başvurduk. Dindarlığın ölçümü ile ilgili olarak da ölçülen boyutların kavramsal açıklılığını, dindarlık ölçüm araçlarının psikometrik yönlerini, örneklemin temsil kabiliyetini ve dindarlığı ölçen araçların kültürel hassasiyetini analiz ettik. Makale boyunca dindarlığın boyutlarının kişisel ruh sağlığı ve aile ruh sağlığı üzerindeki yansımaları üzerine yapılmış bazı araştırmaların sonuçlarını sunduk.

Anahtar sözcükler- Dindarlık, maneviyat, dindarlık eğilimi düzeyi, dindarlığın işlevsel düzeyi, dindarlığın ölçümü

Makalenin gelişi: 10.05.2017; Yayına kabul tarihi: 19.06.2017

* Rusu, P. P. and M. N. Turliuc (2011), "Ways of Approaching Religiosity in Psychological Research", *The Journal of International Social Research*, 4 (18): 352-362.

** Alexandru Ioan Cuza Üniversitesi Psikoloji ve Eğitim Bilimleri Fakültesi.

*** Bilim Uzmanı, MEB. Adana Piri Reis Anadolu Lis., e-posta: fatkirman@hotmail.com

1. Giriş

Son yıllarda psikolojide din hakkındaki olumsuz tutumlar yerini din ve ruh sağlığının farklı yönleri arasında daha olumlu ilişkiler olduğu belirten yaklaşıma bırakmıştır. Son araştırmalar bazı dindarlık formlarının düşük depresyon seviyeleri (McCullough and Larson 1999), kişisel iyi olma hali (Koenig 2001), olumlu sosyal tutumlar (Baton ve ark. 1993), düşük boşanma riski ve evliliğin işlevsellik derecesinde artış (Mahoney, Pargament, Tarakeshwar and Swank 2001) ile ilişkili olduğunu ispatlar. Tsang ve McCullough (2003), dindarlığın bazı formlarının fiziksel ve akli sağlık, hoşgörü, pro-sosyal davranış ve kişilerarası olumlu ilişkilerle alâkalı olmasından dolayı dindarlığı pozitif psikoloji için uygun bir yapı olarak sunar.

Dindarlığın ruh sağlığını etkileme yöntemlerini ve mekanizmalarını açıklamaya çalışan çalışmalar vardır. Haugh (1998) maneviyatın bir insanın işlevselliğini etkileyen dört boyutu olduğunu ileri sürer: *bilişsel* (hayattaki olayları maneviyat yoluyla yorumlama, geçmişi kabullenme, bugünü önemseme ve geleceğe umutla bakma) *davranışçı* (bireyin kendini, başkalarını ve topluluğu anladığı dinî ritüeller ve uygulamalar); *duygusal* (umut, sevgi, ilgi/bakım, güvenliğe yol açan maneviyat) ve *gelişimsel* (bireyin hayat derslerini ve deneyimlerini bütünlüştürmesiyle maneviyatı hayat boyu yaşama).

Din kriz dönemlerinde gündelik hayatta birden fazla amaca hizmet eder. Pargament (2000) zamanın her anında dine yaklaşım yollarına uygun dinin beş temel işlevini tanımlar:

1. *Anlam/Mânâ*: Clifford Geertz'e (1966) göre din, anlam arayışında önemli bir rol oynar; hayatta acı veya zor bir durumla karşılaşıldığında, anlama ve yorumlama için bir çerçeve sunar.

2. *Kontrol*: Erich Fromm (1950) kontrol arayışında dinin rolünü vurgular. Din bireye kendi imkânları dışında olaylarla karşılaşmak zorunda kaldığında güç ve kontrol duygusunu düzenleme yöntemlerini sunar.

3. *Huzur/Maneviyat*: Freud'un düşüncesine göre, din, dünyada bir felaket yaşandığı zaman bireyin kaygısını azaltma rolüne sahiptir. Bireyin dışında bir güce bağlanma arzusu ve maneviyat dinin temel işlevidir.

4. *Eğilim/Maneviyat*: Durkheim (1915) Sosyal uyumu kolaylaştırmada dinin rolünü vurgular. Din, sosyal kimlik ve sosyal dayanışmayı besleyen/geliştiren bir mekanizmadır; diğer insanlara manevi destek sunma ve din

adamlarından manevi destek alma gibi manevi yöntemler başkaları ile yakınlığı teşvik eder.

5. *Hayatta değişim/dönüşüm*: geleneksel anlamda, her ne kadar teorisyenler, dinin insanların anlam, kontrol, huzur, samimiyet ve Tanrı'ya yakınlık gibi duyguları sürdürmelerine yardım ederek muhafazakâr bir rol oynadığını söyleseler de, din aynı zamanda hayatta yeni anlamlar bulmak suretiyle büyük değişikliklerin öncüsü olmada da önemli bir rol oynayabilir.

Diener ve Diener, yazdıkları *Happiness: Unlocking the Mysteries of Psychological Wealth (Mutluluk: Psikolojik Zenginliğin Gizemlerini Çözmek)* (1998) adlı kitapta mutluluk için hepsi de dinle bağlantılı olan bir dizi etkili araç sunar. Bunlar; cesaret veren inançlar (ölümden sonraki hayata inanma), dinî cemaatten gelen sosyal destek, (birçok kişi tarafından paylaşılan bir tarihi olan ve hayata anlam veren din gibi) kalıcı ve önemli bir şeye bağlanma, din eğitimi (dinî inançları olan ve kiliseye giden dolayısıyla mutlu olan bir çocuk yetiştirme, hatta bu çocuk yetişkinliğinde bir din adamı olmayacak olsa bile; dinî bir ortamda büyümüş insanlar dünyaya olumlu bakarlar, daha güvenli hissederler; dindar haneler dindar olmayanlara göre daha uyumlu, istikrarlı ve yakındır) ve dinî ritüeller (dinî hizmetler, musikiler ve simgeler dinî deneyimi daha derin yapar).

Dinin, evliliği etkileyen yollarını analiz eden bir çalışmada, Marks (2005) dinî kanaatlerin evliliği tam üç şekilde etkilediğini gösterir: 1) Dinî kanaatler boşanmadan vazgeçirir; 2) Eşler tarafından aynı dinî kanaatlerin paylaşımı onların aile hayatı konusunda da benzer görüşlere sahip olmalarını sağlar; 3) Tanrı'ya iman, evliliği korur ve çiftlerin zor durumların üstesinden gelmelerine yardımcı destek sağlar.

Mahoney ve arkadaşları (2003) iki farklı gösterge önererek *evliliğin kutsallaştırılması* (hayatın yönlerinin manevi bir anlamının olduğunun algılandığı psikolojik bir süreç) teorisi üzerinde dururlar: a) Bireyler evliliği kutsal özelliklere sahip olarak algılayabilir. b) Bireyler evliliği Tanrı'nın bir tecellisi olarak düşünürler.

Lambert ve Dollahite (2008) Tanrı'nın evliliğe dâhil edilmesinin istikrarlı ve uzun ömürlü bir evlilik bağına sebep olacağını savunurlar. Hıristiyan, Yahudi ve İslam dininden çok dindar 57 çifti inceleyen yazarlar, dindarlığın evlilik bağının sürdürülmesini etkileyen süreçleri tanımlarlar:

1. Evliliğe üçüncü varlık olarak Tanrı'nın da dâhil olması (a. Tanrı'nın evliliğin temelinde olduğu ve iki eşin tanışmalarını mümkün kılan biri olduğu inancı; b. evlilikte Tanrı'nın sürekli varlığı);

2. Evliliğe ayakta kalabilen ve kalması gereken dinî bir kurum olarak inanma (a. bir evlilik bozulmamalıdır, evliliği terk etme bir seçenek olmamalı; b. evlilik ölümden sonra da devam edecektir);

3. Evlenerek anlam bulma (a. dindarlık evliliğe kutsal bir amaç yükler; b. dindarlık, zorluklara rağmen evli kalmaya devam eden çiftlere yardımcı imkânlar sunar).

Bu durum, danışanlarının dindarlığını terapiyle bütünleştirmeye hazır olan terapistler için de önemlidir. Dinî/manevi terapinin popüleritesi son yıllarda artmaktadır. Maneviyatla bütünleşmiş psikoterapi kullanmak için argümanlar şunlardır:

1. Maneviyat, psikolojik sorunların çözümünün bir parçası olabilir;

2. Sorunların kaynağı bizatihi maneviyyat olabilir;

3. İnsanlar manevî desteğe muhtaçtır;

4. Maneviyyat psikoterapiden ayrılamaz (Pargament, Murray-Swank and Tarakeshwar 2005).

Din ve ruh sağlığı arasındaki ilişki ile ilgili bilimsel araştırmaların büyük bir kısmı ABD'de neo-protestan dinlere mensup insanlar üzerinde yapılmıştır.

Romanyalıların yüksek düzeyde dindarlığını göz önüne alan bizler, dindarlığı Ortodoks Romen halkı arasındaki psikolojik bakış açısından incelemeyi önemli sayarız. On Romen'in sekizine göre dinin hayatta önemli bir rolü vardır. 2009 yılında *EU Observer*'da bir Gallup araştırmasında yer alan "Din günlük hayatın önemli bir parçası mıdır?" sorusuna Romenlerin yaklaşık %78'i olumlu cevap verdi. Bu nedenle, Ortodoks nüfusun dindarlığının farklı yönlerini ölçmek, bilim adamları ve alanın pratisyenleri için çok önemlidir. Din ve maneviyyatın terapiye entegre edilmesi alanında Romanya'da yapılan araştırmalar henüz başlangıç aşamasındadır. Alba-Iulia'da İlahiyat Fakültesi bünyesinde ortodoks rahipler tarafından yapılan dinî danışmanlık üzerine odaklanan bir Pastoral Pedagoji ve Ortodoks Psikoterapisi Araştırma Merkezi vardır.

2. Dindarlığa Karşı Maneviyat

Dindarlık, tanımlanması zor bir kavramdır (Fetzer Enstitüsü 1999; Hackney and Sanders 2003). Bu alana yönelen herkes, dindarlığın tanımında, özellikle bu kavram bilimsel bir araştırmanın konusu olduğunda zorluklarla karşılaşır. Bu nedenle, çok yönlü tanımlar ve modeller vardır. Teorisyenlerin büyük çoğunluğu dindarlık ile maneviyat arasında bir fark olduğunu söylerler.

Shafranske ve Maloney (1990) dindarlığı, bir kilise veya dinî kurumun inançlarına ve pratiklere bağlılığın göstergesi olarak tanımlarken, maneviyatı ise kişiisel tecrübenin bir ifadesi olarak görürler. Bu açıdan maneviyat, dini içerebilir de içermeyebilir de; kendisini dinî bir bağlam içinde veya dinî bir bağlam olmadan da gösterebilir.

Dindarlık, bilişsel, duygusal, motivasyonel ve davranışsal yönleri içeren çok katmanlı bir kavramdır (Hackney ve Sanders 2003). Bir kimsenin dindar değil maneviyatı yüksek (maneviyatlı) ve maneviyatı zayıf ama dindar olmasının mümkün olduğunu göz önüne alan Richards ve Bergin (1997) dini, maneviyatın bir alt kümesi olarak görür. Maneviyatlı olma üstün bir varlık ile aşkın bir ilişi kurma, dindar olma ise belirli bir dinî akideyi veya kiliseyi benimseme anlamına gelir.

Hill ve arkadaşlarına göre (2000) din ve maneviyat, birbirinden bağımsız olmaktan ziyade birbiriyle ilişkili kavramlardır. Maneviyat, kutsalın aranması süreci, yani insanların kutsalı keşfetmek, kuşatmak ve hayatlarına getirmek istediği bir süreç olarak anlaşılabilir ve bu süreç, ister geleneksel olsun ister olmasın dinî bir bağlamda yer alır. Din ve maneviyat arasındaki ilişkinin tarihini analiz eden Hill ve arkadaşları (2000), geçmişte iki kavram arasında çok güçlü bir bağın olduğunu, şimdi ise aralarında bir ayırımın tercih edildiğini kabul ederler. Zinnbauer ve arkadaşları (1997) pek çok kişiinin kendilerini dindar olmaktan ziyade manevî olarak düşündüklerini belirtirler. 'Maneviyatlı' kelimesi gittikçe dinî manevi deneyimleri tanımlamak için kullanılırken, 'din' kelimesi de kurumsallaşmış dindarlık olarak kullanılır. Bazı insanlar, dindarlığın köhnemiş ritüeller çağrıştırdığını, oysa maneviyatın çok olumlu bir terim olduğunu düşünür (Hill ve ark. 2000). Fakat maneviyat ve dini doğruyanlış ya da bireysel-kurumsal açıdan tanımlama basittir ve ikisi arasındaki etkileşimi kapsamaz (Tsang and McCullough 2003). Örneğin, Zinnbauer ve arkadaşlarının (1997) alışmalarına katılanların dörtte üçü, kendilerini hem manevi hem de dindar olarak tanımlar. Hill ve arkadaşları (2000) maneviyatın,

bir kişinin dindarlığının ayrılmaz bir parçası olabileceğini iddia eder. Bu nedenle bir kişi için dindar olmadan maneviyatlı olmak (dinî topluluk dışında kutsal arama) veya maneviyatlı olmadan dindar olmak (dinî bir bağlamda kutsal olmayan amaçları olma) ya da hem dindar hem maneviyatlı olmak mümkündür.

Tsang ve McCullough (2003), bilimsel araştırmalarda hem dindarlığı hem de maneviyatı ölçen araçların kullanılması ve bunlar arasında hem örtüşme ve etkileşimlerin hem de ayrımların hesaba katılması gerektiğinin önemli olduğunu ısrarla savunur.

3. Dindarlığın Boyutları

Dindarlık üzerine yapılan ilk çalışmaların ana sınırlamalarından biri, dindarlığın küresel düzeyde değerlendirilmesidir. Din ile aile arasındaki ilişki üzerine 1980 yılından beri yayınlanan 94 çalışmanın bir meta-analizinde dindarlığın değerlendirilmesi ile ilgili bazı sorunlar tespit edilmiştir (Mahoney, Pargament, Tarakeshwar and Swank 2001). Yazarlar, meta-analize dâhil edilen çalışmaların % 80'inin sadece birkaç göstergesi (bir kiliseye üyelik veya dinî hizmetlere katılım sıklığı) kullanarak küresel dindarlığı değerlendirdiğini, fakat çiftlerin iman ve maneviyatı ilişkileriyle bütünleştirme düzeyini değerlendirmedeğini ortaya koydu.

Gorsuch (1984), dinin çok sayıda boyutlara bölünebilen genel bir faktör olduğunu gösterir; bu boyutların diğer değişkenlerin tahmininde kullanıldığına genel dindarlığı ölçmek için uygun olduğunu, oysa bu kuralın istisnalarını tahmin etmede de alt boyutların kullanıldığını savunur. Örneğin, dindarlık konusunda yaş farklılıklarını araştırırken genel dindarlığı ölçeriz. Oysa önyargı gibi daha belirgin bir değişkeni ölçmeye çalışırken, ilişkinin bütün yönlerini yakalamak için dindarlığın alt boyutlarını kullanmak gerekir.

Halen birçok araştırmacı dindarlığın çok boyutlu bir kavram olduğunu kabul eder, fakat başka araştırmacılar arasında bu boyutların sayısı ve niteliği hakkında ciddi farklılıklar vardır.

Tsang ve McCullough (2003) hiyerarşik bir dindarlık ve maneviyat modeli önerir (Seviye 1 eğilim, Seviye 2 işlevsel) ve dindarlık ve maneviyatın ölçümü için ölçeklerin tasnifini iki aşamada yapar. Bu nedenle yazarlar dindarlığı ve maneviyatı ölçen araçları, eğilim yönlerini (manevi esenlik, dinî bağlılık, dinî inanç) ölçen araçlar ve işlevsel yönleri (dinî yönelim, dinî başa çıkma, dua) ölçen araçlar şeklinde sınıflandırır. İki seviye arasında bir etkileşim

vardır. Örneğin stresle başa çıkmanın bir yolu olarak dini kullanan (Seviye 2 işlevsel) insanlar genelde daha dindardır (Seviye 1 işlevsel). Bu modelin yazarları, araştırmacılara Seviye 2 dindarlık faktörünün bireylerin hayatlarını önemli ölçüde etkilemeden önce Seviye 1'in kontrol edilmesi gerektiğini belirtirler. Aksi takdirde, araştırmacılar tespit edilen etkilerin genel dindarlıktan daha işlevsel değişken olan dinin sonucu olup olmadığını bilemezler. Tsang ve McCullough (2003) dinî başa çıkma üzerine Pargament (1997) tarafından yürütölen çalışmalarda bu stratejinin kullanıldığını açıklarlar. Dinî başa çıkma (dindarlığın işlevsel seviyesi) ile ilgili çalışmalarda Pargament ve arkadaşları yakınlık düzeyinde bireysel farklılıkları kontrol etmek için sıklıkla genel dindarlık ölçümlerini (dua ve dinî katılım sıklığını ölçmek için bir araç) kullandılar. Bu strateji, araştırmacılara bu tür gözlemleri dindarlıktaki genel, yakınlık farklılıklarının etkileri ile karıştırmamak için dikkatli oldukları sürece dinin belli etkileri (stresle özel dinî başa çıkma stratejileri) hakkında somut sonuçlara varmalarını sağladı.

Dindarlığa eğilim düzeyi (Seviye 1), bir kişinin ne kadar dindar olduğunu gösteren dinî özellikler hususunda bireyler arasındaki farklılıkları yansıtır. Modelin yazarları dindarlığın Seviye 1 ile ölçümünün din ile fiziksel ve psikolojik sağlık arasındaki ilişkinin incelenmesinde önemli olduğunu iddia eder. Yakınlık düzeyinde ise araştırmacılar şu faktörleri değerlendirdi: *genel dindarlık/maneviyat, dinî/manevi bağlılık, dinî/manevi gelişme*.

Dindarlığın işlevsel düzeyi (Seviye 2) dindarlığın, dinî güdünün ifadesinde, sorunları çözmede kullanılmasında bireyler arası farklılığa atıf yapar. Tsang ve McCullough (2003) dindarlığa eğilim yönünün işlevsel yönünden (farklılıkları bir kişinin dinî hayat deneyimlerine, işlevlerine göre değerlendirebileceğimiz) bağımsız olduğunu iddia ederler. Aynı dindarlık eğilimine sahip iki kişi, sorunların çözümünde dindarlığı ifade ve kullanma açısından çok farklı hayat tarzlarına sahip olabilir. Dindarlığın birden fazla işlevsel tarzı vardır. Bunlar kişisel dindarlık arkasındaki güdöleri ve bir kişinin başa çıkma ve dua sürecinde dini kullanma yolları kapsar.

3.1. Dinî Güdülenme/Dinî Yönelim

Allport ve Ross (1967) tarafından i kaynaklı/güdümlü ve dış kaynaklı/güdümlü dinî yönelimler arasında yapılan ayırım, Seviye 2'de en meşhur kavramsallaştırmalardan biridir. Dış kaynaklı dindarlık benlik merkezli dindarlık olarak tanımlanır. Bu insanlar, kendilerine koruma, konfor ve sosyal statü sağlayan ve saygı ve sosyal ilerleme getiren toplumsal bir norm olduğu için gösteriş niyetiyle kiliseye giderler. Kiliseye gitmek toplumsal bir âdet olur. Allport, i kaynaklı dindarlığı farklı olduğu, bir samimi dindar insanlar kategorisi belirlediği ve dini kendi içerisinde bir kesinlik olarak gördüğü için dikkate alır. Bu insanlar, dinin hayatlarında rehber ilke, önemli ve kişisel bir deneyim olmasına daha derinden bağlıdır. Dindarlık ve maneviyat kavramlarını analiz eden makaleler, maneviyat kavramını bu i kaynaklı dindarlıkla yüksek derecede örtüştüğünü göstermektedir. Ross (1967) ve Allport tarafından geliştirilen *Dinî Yönelim leği* dinî yönelimi ölçmek için şimdiye kadar kullanılan en yaygın ölçek olarak kalmıştır.

Batson (1993) dinî yönelimi değerlendirmek için dinî yönelimin bir başka boyutunu da ekleyerek yeni bir lek, *Dinî Yönelim Arayışı leği* geliştirmiştir: arayış olarak din, varoluşsal sorular içeren bir yaklaşım, dinî inançları olumlu bir şekilde görme istekliliği, dinî inançlar bir kişinin başına gelen krizlerden şekillenmiş olabilir.

3.2. Dua

Dua dinî hayatın temel unsurlarından biridir. Dua, "kutsalla teması ifade veya tecrübe için tasarlanmış düşünceler, tutumlar ve eylemler" olarak tanımlanmaktadır (Koenig, George ve Siegler 1998). Dua, Tanrı'yı arayışımız, tefekkür edişimiz ve O'nunla buluşmamızdır (Bunea 2009).

Paloma ve Pendleton (1989) sosyal bilimlerde duayı çok boyutlu bir deneyim olarak araştıran ilk yazarlar arasındadır. Onlar dua ile ilgili dörtlü bir derecelendirme leği geliştirdiler. Tefekkri (meditative) dua (Tanrı hakkında düşünme), ritüel (ritual) dua (ezberden okunan dualar), günlük (colloquial) dua (konuşma tarzında Tanrı ile iletişim) ve hacet (petitionary) duası (kişinin kendisinin ve başkalarının ihtiyaçlarının karşılanması talebi).

Dua, hayatta olumsuzluklarla karşılaşılmasına rağmen bir kontrol duygusu aracı oluşturma işlevi gören etkili bir başa çıkma stratejisidir. Aynı

zamanda hastalığa karşı dayanma gücü istemek ya da sevgi dolu bir Tanrının hayatta anlam ve amaç sağlayan zihinsel modellerini oluşturmak suretiyle olumsuz olayları da manevi gelişim fırsatları olarak yeni bir çerçeveye oturtabilir (Dein and Littlewood 2008). Dua ve iyi olma arasındaki ilişki çeşitli Őekillerde ortaya çıkabilir: rahatlama, artan öz saygı ve iyimserlik temini (Krause 2004).

3.3. Dinî Başa ıkma

Başa ıkma, kişisel kaynakları açan i veya dış talepleri azaltmak, dizginlemek veya hoş görmek için bilişsel ve davranışsal çabayı ifade eder (Lazarus and Folkman 1984). *Dinî başa çıkma*, problem çözmeyi kolaylaştırmak, stresli hayat durumlarının olumsuz duygusal sonuçlarını önlemek veya azaltmak için dinî inanç ve davranışları kullanmaktır (Pargament 1997).

İnsanlar stres zamanlarında, özellikle aşırı tehdit ve kaygı durumlarında genelde dine başvururlar. Dinî yönelimin farklı türleri olduğu gibi, insanların stresli durumlara uyum için dini kullandıkları farklı yolları da vardır. Din ve iyi olma ilişkisi insanların strese uyum için dini kullandıkları yolların incelenmesiyle açıklığa kavuşturulabilir.

Psikolojide lm yapmak için belli araçlar vardır: Dinî başa çıkma tarzları (işbirlikçi, pasif ve öz-yönelimli) ve dinî başa çıkma stratejileri (olumlu ve olumsuz).

Stresli durumlarla nasıl başa çıktıkları sorulduğunda, birçok kişi dinden söz etmiştir. Başa ıkma teorisi, dinî meseleleri anlamak, araştırmak ve incelemek için umut verici bir perspektiftir (Pargament 1997). Değişiklikler ile başa çıkmak, genellikle, dinin kullanılabilir ve erişilebilir olduğu ve insani kaynakların sınırlarının belli olduğu zaman dinî bir boyut içerir (Harrison, Koenig, Hays, Eme-Akwari and Pargament 2001).

Pargament (1997) dinî başa çıkmayı sınıflandırdı: "olumlu dinî başa çıkma" ve "olumsuz dinî başa ıkma". *Olumlu dinî başa çıkma*, dinî bağışlama, dinî destek arama, işbirlikçi dinî başa çıkma, manevi bağlantı, dinî arınma ve dini yeniden hayırlı/iyi yorumlamayı ifade eder. Olumlu dinî başa çıkma, maneviyat duygusunun, Tanrı ile güvenli bir ilişkinin, hayatın bir amacı olduğu inancının ve başkaları ile manevi bir bağlantı duygusunun ifadesidir. *Olumsuz dinî başa çıkma* modeli ise, manevi kopukluğu, Tanrı tarafından cezalandırılma açısından yeniden değerlendirmeyi, kişilerarası dinî hoşnutsuzluk, Tan-

rının gücünün yeniden şeytani değerlendirilmesini ve ele alınmasını ifade eder. Olumsuz dinî başa çıkma, Tanrı ile belirsiz bir ilişkinin, anlamı aranan dünyadaki dinî bir çatışmanın ve ince bir dünya görüşünün ifadesidir.

Dinî başa çıkma çok boyutludur. Dinî başa çıkmanın çok boyutluluğuyla ilgili açık bir kanıt olmasına rağmen, dinî başa çıkma yöntemleri bir dereceye kadar insanların dinî başa çıkmanın sadece bir yöntemini kullandığı düşüncesiyle ilişkilidir (Pargament 1998).

Bireyin dinî başa çıkmayla ilişkisine bağlı üç tür dinî başa çıkma yolu vardır: *pasif dinî başa çıkma* (sorumluluğu Tanrıya bırakma, Tanrı bütün sorumluluğu alır, birey pasiftir), *işbirlikçi yaklaşım* (problem-çözme sorumluluğu paylaşılır, birey ile Tanrı arasında ortaklık vardır) ve *öz yönelim* (Tanrının kişiye sorun çözmek için uygun yetenekler bahsettiğine ve bireyin aktif bir şekilde bu yetenekleri kullanması gerektiğine inanç) –öz yönelimli dinî başa çıkma kullanan insanlar zorunlu olarak Tanrıyla yakın bir ilişki hissetmezler. Pargament (1997) işbirlikçi başa çıkmanın en yararlısı olduğunu, oysa sorumluluğu bırakarak başa çıkma ile öz yönelimli başa çıkmanın karışık sonuçlara yol açtığını ileri sürer.

Pargament (1990) adil ve seven bir Tanrıya inanmayı, Tanrının destekleyici ortak olarak algılanmasını, dinî ritüellerle meşgul olmayı içeren dinî başa çıkma çabalarının ve manevî destek arayışının ruh sağlığı ve manevî gelişimle ilişkili olduğunu gösterdi. Bununla birlikte dinî başa çıkmanın, bir aile üyesini veya arkadaşını kaybetmede güçlü üzüntü gibi, olumsuz duygular, düşük öz saygı, kaygı gibi olumsuz etkilerini destekleyen araştırmalar vardır.

Olumlu dinî başa çıkma stratejileri, düşük depresyon oranları, öz saygı, hayat memnuniyeti, hayat kalitesiyle ilişkiliyken, olumsuz dinî başa çıkma stratejileri ise yüksek depresyon ve kaygı oranlarıyla ilişkilidir (Harrison, Koenig, Hays, Eme-Akwari and Pargament 2001; Ano and Vasconcelles 2005).

3.4. Dinî Destek

Fiala, Bjorck ve Gorsuch (2002) dinî desteği ölçen bir ölçek geliştirdi. Bu ölçek üç alt ölçekten oluşuyordu: Tanrıdan gelen destek, cemaatlerin desteği ve dinî liderlerin desteği.

Bir dinî topluluğa ait olmak ile öz saygı, umut ve kişisel dinî başa çıkma imkânları arasında olumlu bir ilişki vardır (Ellison et al. 1998).

Larson ve Goltz (1989), dinî bir cemaat hayatına aktif katılımın daha güçlü aile bağlılığı ve artan aile memnuniyeti ile ilişkili olduğunu gösterdi. Bir dinî cemaate bağlılık evlilik ilişkisinin kalitesi ve istikrarıyla ilişkilidir. Aktif bir bağlılık içermeyen salt üyelik ise evlilik memnuniyetinde önemli bir faktör değildir (Call and Heaton 1997).

Marks (2006) din ve aile ilişkilerinin sağlığı üzerine yapılan araştırmaların bir değerlendirmesini yapar. Yazar mevcut araştırmaları dinî tecrübenin üç boyutu (dinî pratikler –dua, dinî metin okuma, ritüeller, gelenekler–, dinî inançlar– inanç, yapılar, anlamlar, bakış açıları– ve dinî cemaat – cemaatlerinin içindeki ilişki, destek ve katılım) etrafında toplar ve onların evlilik ilişkileri, anne-çocuk ve baba-çocuk ilişkileriyle bağını ele alır. İncelenen araştırmalar, dinî toplulukların sağladığı sosyal desteğin ailelerin karşılaştığı sorunlar için önemli bir imkân olduğunu ortaya koydu.

4. Dindarlığı Ölçme

4.1. Teorik ve Psikometrik Düşünceler

Hill ve Maltby (2009) dindarlığın ölçülmesinde şu yönlerin dikkate alınması gerektiğini ileri sürerler: teorik yönler (ölçülen boyutların kavramsal açıklığı), psikometrik meseleler (ölçüm araçlarının geçerliliği, onlara sadık kalınması), örneklemin temsil gücü ve dindarlık ölçümünde araçların kültürel duyarlılığı.

Teorik uyum gerçek bir bilimsel ilerlemenin başarılması için zorunludur. Hiç bir ölçek özel bir çalışmaya uygun değildir; araştırmacının, ölçülmesi düşünölen olguyu en iyi temsil eden ölçüm aracını seçmek zorunda olması çok önemlidir.

Geçerlilik ve doğruluk, dindarlığı ölçen psikometrik araçların en önemli yönleridir. Geçerlilik bir ölçeğin ölçmesi düşünölen şeyi ölçme düzeyiyle ilgilidir. Doğruluk ise bir ölçeğin tutarlılık düzeyini ifade eder. Tutarlılığın iki türü vardır: iç tutarlılık ve zamana bağlı tutarlılık. İç tutarlılık bütün soruların/maddelerin aynı ölçeği ölçme düzeyini ifade eder ve Cronbach alpha katsayısıyla ölçölür. Zamana bağlı tutarlılık ise doğruluğu tekrar tekrar test etmekle ilişkilidir ve farklı zamanlarda (iki haftadan altı aya) uygulanan aynı teste öznelerin verdiği cevaplar arasındaki bağın katsayısıyla temsil edilir.

4.2. Örneklemin Temsil Kabiliyeti ve Kültürel Hassasiyet

Hill ve Maltby (2009) dindarlığı ölçme araçlarının sayısının giderek artmasının psikolojiyi zararlı yönlerden biri olan insanlardan oluşan örneklemin temsil yetersizliğinden korumadığını ileri sürerler. En fazla örneklem genç, orta sınıf, Amerikan kolej öğrencilerinden oluşur (Hill and Pargament 2003). Hill (2005) akademik kuruluşların yaptığı çalışmalar için kolayca erişilebilen bu uygun örneklemin sorunlu olduğunu; zira yaş, sosyo-ekonomik durum ve eğitimin dinî tecrübeyle sıkı ilişkili olan üç değişken olduğunu ileri sürer. Ayrıca birçok araç, Protestanların ve Yahudilerin dindarlık ölçümünde geçerlidir. Bundan dolayı araştırmacılar, ölçeği, başka özellikleri olan bir kitleye uygularken dikkatli olmalıdırlar. Küçük veya temsil gücü olmayan örneklemlerde (belli bir dinî mezhepte) geçerli olan ölçekler özellikle genel nüfus gruplarına duyar-sız ve uygunsuzdur (Hill ve Maltby 2009). Genelleme sorunu, sadece bir dine özgü belli kitleler ölçüldüğü zaman veya ölçeklerin ABD ve İngiltere gibi geçerli olduğu yerlerde değil, bilakis dindar olmayan kitleleri de ölçen ölçekler kullanıldığında ortaya çıkar.

Bu yüzden dindarlığı doğru değerlendirmek için, uygulandığı kesimde geçerli olan ve her bir dinî mezhebe özgü ölçekler geliştirmek gereklidir. Biz Romanya'da dindarlığı Ortodoks Hristiyan dinî gelenek içerisinde değerlendirmek istersek, Ortodoksluğun dinî inanç ve davranışlarının özel yönleri (oruç, günah çıkarma, ayin) için bir ölçek kullanmamız gerekir. Cuscoş ve Labar (2007) Romanya'daki Ortodoks nüfus üzerinde dinî inanış ve davranış ölçeğinin değerlendirme ölçeğini geliştirdi ve test etti. Dinî inancı değerlendirme anketi iki boyutta yapılandırıldı: "gizli tutulan inanç" ve "dışa vurulan inanç". *Gizli tutulan inanç* boyutu Tanrıya ve zor durumda ilahi yardıma inanma, duanın Tanrıya ulaştırdığına, inancın katılımcıları güçlendirdiğine, kendilerini Tanrıya yakın hissettikleri zamanları olduklarına, günaha düştüklerinde bağışlanmak için Tanrıya yalvardıklarına, Tanrıyı ve iyi işler yapmayı düşündüklerine, önemli kararlar alırken Tanrının rehberliğini istedikleri gibi hususların düzeyini değerlendirir.

Açığa vurulan inanç boyutu ise bireylerin toplumda dinî inançlarına göre davranmaları ve onların davranışlarına Hristiyan iman esaslarının rehberlik etmesi ve Hristiyan öğretilerin onların gündelik hayatlarında yararlı olma düzeyleri ile insanların aştıkları sıkıntılarının olumlu bir rolü olduğunu ve böyle insanların dindar insanlar olduğunu düşünme düzeyini ölçer. Dinî davranış

anketi üç boyutta oluşturuldu: *Günlük dinî pratikler* (dua etme, kiliseye gitme, manastırları ziyaret etme ve ikon, haç ve ilahi kitaplar gibi dinî objelere sahip olma), *aktif pozisyon*, tartışmalarda dinî argümanlar kullanma, dinî inançları başkalarıyla paylaşma, dinî tavsiyede bulunma ve dinî kitapları okuma) ve *derin dinî pratikler* (oruç, günah çıkarma, ayin).

4.3. Dindarlığı Ölçme Araçlarının Seçimi

Gorsuch (1984) din psikolojisindeki ölçme araçlarının hem avantajlı hem de dezavantajlı olduğunu iddia eder. Tsang ve McCullough (2003) din psikolojisinin, ölçeklerin bolluğundan ve öz bildirim ölçümlerinin alternatifsizliğinden zarar gördüğünü düşünür.

Dindarlığı ölçen birçok araç olduğu için Gorsuch (1984) psikologların, literatürü incelemeyen, ölçmek istedikleri konuda uygun ölçek olup olmadığına bakmadan yeni ölçek geliştirmelerine gerek olmadığını ileri sürdü ve araştırmacıların yeni ölçek geliştirmek yerine analiz edilmemiş bir dizi psikolojik yapılar ile mevcut ölçekler arasındaki ilişkiyi bulmalarını önerdi. Gorsuch'un önerisine rağmen 1985-1999 arasında dindarlığı ölçen çoğu da mevcutlara benzeyen 40 ölçek geliştirildi (Hill and Hood 1999). Tsang ve McCullough (2003) yeni ölçek geliştirmenin din psikolojisinin diğer temel problemlerini araştırmaya harcanacak kaynakların israf edilmesi olduğunu iddia etti.

Dini incelemek ve doğru değerlendirmek için, uygulaması ve puanlaması kolay olan öz bildirim anketlerine ilaveten mülakat ve akran bildirimleri (peer reports)¹ gibi ek teknikler gereklidir. Öz bildirim kullanıldığı zaman sosyal arzu edilebilirlik eğilimi meydana gelebilir (Tsang and McCullough 2003). Örneğin asıl dinî yönlendirme ve ırksal hoşgörü arasındaki ilişki, asıl dindarlık ve sosyal cazibe arasındaki ilişkiyle açıklanabilecek kadar tartışılabilir (Trimbale 1997).

Dinin ve dinî tecrübenin birçok yönü olduğu için dindarlığın ölçümünde etkili bir tek araç yoktur. Dinî inanış, dinî bağlılık, dine katılım, dinî gelişim, dinî olgunluk vb. ölçümünde de araçlar vardır. Dindarlığı ölçüm araçlarını seçme, ölçümü kişisel tercihlere veya uygunluğuna göre değil, teorik özellikler üzerine temellendirilmelidir (Tsang and McCullough 2003).

¹ Hedef kitlede benzer yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik durum vb. özelliklere sahip kişilerin düşüncelerini içeren bir yöntem (ç.n.).

Birçok araştırmacı dindarlığı öz bildirim anketleri vasıtasıyla ölçmüştür. Hill ve Maltby öz bildirimlerin şu varsayımlara dayandırıldığını belirttiler: a) Katılımcıların doğru değerlendirme yetenekleri vardır. b) Katılımcılar öz değerlendirmelerinin sonucunu –bilimsel araştırmanın geçerliliğini ciddi bir biçimde sınırlandırabilecek kabulleri– araştırmacıya açıklamaya hazırdır. Fakat öz değerlendirme kasıtlı veya kasıtsız çarpıklıklardan etkilenir ve dürüst açıklama ise, değerlendirme endişesi, istek/ihtiyaç/talep özellikleri ve algı yönetiminden etkilenir.

Burris ve Navarra bir kişi sosyal baskıdan dolayı belli dinî inançları açıklayabilir. Ayrıca öz bildirim anketleri bazı katılımcıların anlayışlarının ötesinde olabileceği ve bazen onların ilgisini çekmeyebileceği ve serbest cevaplar verebileceklerini anlamının bir seviyesine ihtiyaç duyar. Bu yüzden öz bildirim ölçümlerinde alternatifleri kullanmak çok önemlidir. Hill ve Maltby öz bildirimde şu alternatifleri önerir: “kesin ölçümler”, “nitel araştırmalar” ve “karma modeller kullanma”. Kesin ölçümler değerlendirmede güven veren dolaylı ölçüm tekniklerini kullanmayı gerektirir. Sosyal biliş çalışan araştırmacılar, bir tutumun ulaşılabilirliğinin temel bilişsel yapıları temsil edeceğini iddia ederler. Gibson tepki zamanının Tanrı'nın kişisel şemasının ulaşılabilirliğinin iyi bir göstergesi olduğunu belirtir. Cohen, Shariff, Hill, güçlü dinî görüşleri olan insanların dinî tutumlara erişmede düşük bir etkilenme zamanına sahip olduklarına işaret ederler. Öz bildirim anketlerini kullanmadaki diğer bir alternatif de, dinî pratik ve davranışları incelemede yararlı olabilen karma modeller –diğer insanların (arkadaşlar, aile, dinî topluluğun üyeleri) raporunu– kullanmaktır.

Hill, Kopp ve Bollinger (2007) araştırmalara dindarlığın/ruhsallığın uygun ölçüm araçlarını tercih etmede birçok öneride bulunurlar:

1. Ölçüm araçları araştırmanın amacına hizmet etmeli
2. İncelemelerin sonucu çok iyi açıklanmalı
3. Ölçeğin psikometrik özellikleri de incelemeli
4. Araştırmanın yapıldığı örneklemin özellikleri dikkate alınmalı
5. Bir pilot inceleme yapılmalı.

Sonuç

Dindarlık psikolojide araştırmacılar tarafından giderek daha çok incelenen bir boyuttur. Yıllarca yapılmış olan dindarlığın küresel olarak ele alınması daha az, buna karşın dindarlığın farklı boyutları için spesifik ölçekler kullanılarak ele alınması daha çok tercih edilmektedir.

Bu makalede dindarlığın eğilim düzeyi ve işlevsel düzeyde görülme biçimleri analiz edilmiştir. Dindarlığın ve onun etkilerinin doğru bir analizi ve değerlendirmesi için araştırmacıların onun çeşitli yönlerini ele almaları ve ölçüm araçlarının seçiminde daha dikkatli olmaları gerekmektedir. Ancak inancın dışa yansıyan tarafının ötesinde değerlendirilmesi zor içselleştirilmiş inançlar ve dinī ilkeler olduğu için bazı araçların tam değerlendirmeye izin vermediği halde psikometri açısından geçerli kabul edilebilmesi mümkündür. Bu yüzden öz bildirim anketlerine alternatifler (odak gruplar, mülakatlar, günlükler) kullanılmalıdır. Dindarlığı değerlendirme araçlarının, hedeflenen araştırma evreninde geçerli olması çok önemlidir.

Farklı dinī inanç ve davranışlar arasındaki belli farklılıklar dikkate alındığında, bazen incelenen dine özgü ölçekler yapılması kesinlikle gereklidir; çünkü bu ölçeklerin diğer dinler için de kullanımı, araştırma için önemli açıklamalar sağlayacak belli hususları anlamada başarısız olmaktadır. Pek çok inceleme ABD nüfusu örneğine uygulanır ve özellikle neo-protestan dinlere mensup insanları kapsamaktadır. Bazen bu araştırmaların sonuçları diğer dinlere uygun değildir. Bu yüzden biz, dindarlığın psikolojik etkileri üzerine yapılan araştırmalar esnasında incelenen dinin belli yönlerinin analiz edilebileceğini ve bunun araştırılan din alanı ile psikoloji alanındaki araştırmacılar arasındaki işbirliğiyle daha iyi başarılabilceğini öneriyoruz. Disiplinler arası bir yaklaşım dindarlığın daha iyi anlaşılması ve açıklanmasına yol açacaktır.

Teşekkür: Bu alışma *The European Social Fund in Romania, under the responsibility of the Managing Authority for the Sectoral Operational Programme for Human Resources Development 2007-2013* tarafından kısmen desteklenmiştir [grant POSDRU/88/1.5/S/47646]

Kaynakça

- Ano, G. G. and Vasconcelles, E. B. (2005). "Religious coping and psychological adjustment to stress: A meta-analysis", *Journal of Clinical Psychology*, 61(4): 461-480.
- Batson, C.D. and Schoenrade, P.A. and Ventis, W.L. (1993). *Religion and the individual*, New York/Oxford: Oxford University Press.
- Bunea, I. (2009). *Psihologia rugaciunii*, Cluj-Napoca: Editura Limes.
- Call, V. And Heaton, T. (1997). "Religious influence on marital stability", *Journal for the Scientific Study of Religion*, 36: 382-393.
- Cohen, A.B. and Shariff, A.F., & Hill, P.C. (2008), "The accessibility of religious beliefs", *Journal of Research in Personality*, 42, 1408-1417.
- Cucos, C. and Labar, A. (2007), Consecinta ale educatiei religioase asupra formarii conduitei tinerilor. Perspectiva beneficiarilor, Revista de psihologie si stiintele educatiei.
- Dein, S. and Littlewood, R. (2008). "The Psychology of Prayer and the Development of the Prayer Experience Questionnaire", *Mental Health, Religion and Culture*, 11: 39-52.
- Diener, E. and Diener R.B. (2008). "Religion, Spirituality, and Happiness in Happiness: Unlocking the Mysteries of Psychological Wealth", *Malden, MA: Blackwell*.
- Ellison Ch. G. and Levin, S. Jeffrey (1998). "The Religion-Health Connection: Evidence, Theory, and Future Directions", *Health Education & Behavior*, 25 (6): 700-720.
- Fetzer Institute/National Institute of Aging Working Group (1999). *Multidimensional Measurement of Religiousness/Spirituality for Use in Health Research: A Report of the Fetzer Institute/National Institute on Aging Working Group*; J. E. Fetzer Institute: Kalamazoo, MI, USA.
- Fiala, W. E. and Bjork, J. P. and Gorsuch, R. (2002). "The Religious Support Scale: Construction, validation, and cross-validation", *American Journal of Community Psychology*, 30(6), 761-786.
- Gibson, N. J. S. (2006). *The experimental investigation of religious cognition*, Unpublished doctoral dissertation, University of Cambridge.
- Gorsuch, R.L. (1984). "The boon and bane of investigating religion", *American Psychologist*, 39: 228-236.
- Hackney, C.H. and Sanders, G.S. (2003). "Religiosity and mental health: A meta-analysis of recent studies", *Journal for the Scientific Study of Religion*, 42: 43-55.

- Harrison M.O. and Koenig H.G. and Hays J.C. and Eme-Akwari A.G. and Pargament K.I. (2001). "The epidemiology of religious coping: a review of recent literature", *International Review of Psychiatry*, 13:86-93.
- Haug, I.E. (1998). "Including a spiritual dimension in family therapy: Ethical considerations", *Contemporary Family Therapy*, 20(2): 181-194.
- Hill, P. C. and Pargament, K. I. and Hood, R.W. (2000). "Conceptualizing religion and spirituality: Points of commonality, points of departure", *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 30:51-77.
- Hill, P.C. and Maltby, L.E. (2009). "Measuring religiousness and spirituality: Issues, existing measures, and the implications for education and well-being", in M. de Souza et al. (eds.), *International Handbook of Education for Spirituality, Care and Wellbeing*, (pp. 33-50), New York: Springer.
- Hill, P. C. and Kopp, K. J. and Bollinger, R. A. (2007). "A few good measures: Assessing religion and spirituality in relation to health", in *Faith and Health: Psychological Perspectives*, eds. T.G. Plante, A.C. Sherman, Guilford: New York, pp.381-402.
- Koenig H. G. and George L. K. and Siegler I. (1998). "The use of religion and other emotion-regulating coping strategies among older adults", *Gerontologist*, 28:303-10.
- Koenig, H. G. and McCullough, M. E. and Larson, D. B. (2001). *Handbook of religion and health*, New York: Oxford University Press.
- Krause, N. (2004). "Religion, aging, and health: Exploring new frontiers in medical care", *Southern Medical Journal*, 97:12, 1215(8).
- Lambert, N. M. and Dollahite, D.C. (2008). "The threefold cord: Marital commitment in religious couples", *Journal of Family Issues*, 29(5): 592-614.
- Larson, L. E., and Goltz, J. W. (1989). "Religious Participation and Marital Commitment", *Review of Religious Research*, 30: 387-400.
- Lazarus, R.S. and Folkman, S. (1984). *Stress, Appraisal and Coping*, New York: Springer.
- Mahoney, A. and Pargament, K. and Swank, A. and Tarakeshwar, N. (2001). "Religion in the home in the 1980's and 1990's: A meta-analytic review and conceptual analysis of links between religion, marriage, and parenting", *Journal of Family Psychology*, 15: 559-596.
- Mahoney, A. and Pargament, K. I. and Murray-Swank, A. and Murray-Swank, N. (2003). "Religion and the sanctification of family relationships", *Review of Religious Research*, 40: 220-236.

- Marks, L. (2005). "How does religion influence marriage? Christian, Jewish, Mormon and Muslim Perspectives", *Marriage and Family Review*, vol. 38.
- Mccullough, M. E. and Larson, D. B. (1999). "Religion and depression: A review of the literature", *Twin Research*, 2: 126-136.
- Paloma, M. M. and B. Pendelton (1989). "Exploring types of prayer and quality of life: A research note", *Review of Religious Research*, 31:46-53.
- Pargament, K. (1997). *The psychology of religious coping*, New York: Guilford.
- Pargament, K.I. and Koenig, H.G. and Perez, L.M. (2000). "The many methods of religious coping: development and initial validation of the RCOPE", *Journal of Clinical Psychology*, 56: 519-543.
- Pargament, KI and Smith B. and Koenig H. and Perez, L. (1998). "Patterns of positive and negative religious coping with major life stressors", *Journal for the Scientific Study of Religion*, 37: 710-724.
- Pargament, K. I. and Murray-Swank, N.A. and Tarakeshwar, N. (2005). "An empirically-based rationale for a spiritually-integrated psychotherapy", *Mental Health, Religion and Culture*, 8.
- Richards, P. S. and Bergin, A.E. (1997). *A Spiritual Strategy for Counseling and Psychotherapy*, Washington: American Psychological Association.
- Shafranske, E. and Malony, H. (1990). "Clinical psychologists' religious and spiritual orientations and their practice of psychotherapy", *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 27: 72-78.
- Trimble, D.E. (1997). "The Religious Orientation Scale: Review and meta-analysis of social desirability effects", *Educational and Psychological Measurement*, 57: 970-986.
- Tsang, J. and McCullough, M.E. (2003). "Measuring religious constructs: A hierarchical approach to construct organization and scale selection", in S. J. Lopez and C. R. Snyder (eds.), *Handbook of Positive Psychological Assessment* (pp. 345-360). Washington: American Psychological Association.
- Zinnbauer, G. J. and Pargament, K. I. and Cole, B. C. and Rye, M. S. and Butter, E. M. (1997). "Religion and spirituality: Unfuzzifying the fuzzy", *Journal for the Scientific Study of Religion*, 36: 549-564.

Ways of Approaching Religiosity in Psychological Research

Citation / ©- Rusu, P. P.- Turliuc, M. N. (2017). Ways of Approaching Religiosity in Psychological Research, translate: Fatma Kirman, *Çukurova University Journal of Faculty of Divinity*, 17 (1), 481-499.

Abstract- *The present paper analyses different approaches of religiosity in the psychological researches. We intend to explain the concept of piety, the distinction between religiosity and spirituality in the psychology field, religiosity dimensions and the main issues to be taken into account in measuring religiosity. In the analysis of the religiosity dimensions we refer to the hierarchical formation model of religiosity (Tsang and McCullough, 2003), which claims that religiosity is clarified in two levels: the dispositional level, reflecting the interindividual differences on religious features and the operational level, which refers to the interindividual diversity in the expression of religiosity. Regarding the measurement of religiosity, we analyze the conceptual clarity of the measured dimensions, the psychometric aspects of the religiosity measurement instruments, the sample representativeness and the cultural sensitivity of the instruments measuring religiosity. Throughout the article we present the results of some researches on the implications of the religiosity dimensions on the personal and family mental health.*

Keywords- *Religiosity, spirituality, dispositional level of religiosity, operational level of religiosity, measurement of religiosity*